

IZAZOVI

Boris Beck

HIPERKULTURA I KULTURNI RAT

U kulturnome ratu najvažniji je oblik društvene borbe ovlađavanje značenjem riječi. Na dan 31. ožujka 2018. široj javnosti dotad nepoznati Saša Pavlić krenuo je pješice iz riječke luke prema Zagrebu noseći oveći drveni križ. Tom prosvjednom gestom tražio je lijek za bolesnu djecu, a stotinu milja dugačak izlet završio je na Markovu trgu. Na društvenim mrežama nazivan je „hrvatskim Isusom” i „hrvatskom savješću”, uspoređivali su ga s Martinom Lutherom Kingom i Gandhim; njegov je hod bio „epski”, a poruka „snažna”. Križni put, kao tipična katolička pobožnost, detaljno je propisan: ima četrnaest postaja čiji se sadržaj i redoslijed ne mogu mijenjati, a obavlja se u crkvama ili na posebno uređenim javnim prostorima opremljenima kipovima, slikama ili natpisima, obično petkom, pojačano u korizmi. Njegova je simbolika u tome da pravednik prihvaća nametnutu težinu i patnju te ih podnosi do bolne smrti, nakon koje slijedi ukop u nadi da će uskrsnuti.

Križni put Saše Pavlića bio je, međutim, samoinicijativan i proizvoljan: počeo ga je na Veliku subotu, na kraju korizme; njegova posljednja postaja bilo je središte hrvatske političke moći, kojemu je predao političku poruku: trpi za drugoga, ali nije osuđen; na kraju puta ne pribijaju ga na taj križ, nego ga on daje premijeru. Saša Pavlić potom izjavljuje da je „izvršio svoju dužnost“, „predao poruku“ i „izvršio misiju“ te se vra-

ća kući. U etičkom smislu dužnost se nikada ne može izvršiti, kao što je istaknuo Zygmunt Bauman pokazujući da smo uvijek odgovorni; križni put nije pobjedonosna parada, nego izraz pokore i poniznosti.

Forma Pavličeve geste jest religiozna, ali je njezina semantika sasvim drugačija; čak se može okrenuti i protiv religioznog. Mediji su u jednom trenutku objavili da se Pavliću pridružio pomoćnik, ali ga nisu prepoznali kao Šimuna Cirenca, čovjeka koji je Kristu pomagao nositi križ, unatoč tomu što bi analogija bila točna. Jedan je internetski komentator zavapio da nigdje nema klerika koji bi Pavliću „dao rubac da njime obriše krvave noge”, iako je rubac, a ne rupčić, dala Isusu Veronika kako bi obrisao lice, dok su jedine noge koje se brišu u Novome zavjetu noge apostola na Posljednjoj večeri i nisu bile prekrivene krvlju. Taj komentar otkriva da javnosti više nisu poznata značenja religijskih simbola, što dodatno olakšava njihovo nesmetano pretakanje iz tradicijske kulture u kulturu aktivizma i protesta. Mediji su nasjeli na performans: glumeći čovjeka s križem – Isusa – Saša Pavlič dobio je moralni autoritet, jer je važnost Kristove osobe jasna i onima koji nisu vjernici. No za kršćane je takav samovoljni čin neprikladan, a možda čak i bogohulan, jer, kako kaže Romano Guardini, nema doktrine, nema temeljne strukture etičkih vrijednosti, nema religioznog stava, nema poretka života koji bi se mogao odvojiti od Kristove osobe, a da se za njega može reći da je kršćanski – upravo ono što su učinili hrvatski mediji i Pavlič.

Istih tih dana, 28. ožujka 2018., održan je križni put u Zagrebu koji je predvodio don Ivan Šibalić. Križni put prošao je ulicama Župe Knežija, a vjernike su vrijeđali s prozora i balkona. Facebook grupa *Ateisti i agnostici Hrvatske* objavila je sljedeće komentare na taj događaj: „Samo da imaš zračnu pušku”, „Stavio bih zvučnike na balkon i porniće na najjače”, „kantu vode”, „Nemaš petarde?”, „Mogu ih i zaliti”, „Mokraća”, „Glasam za vodu... toplu naravno!!” Mediji su oduševljeno navijali

kada je križni put iskorišten za političku intervenciju, ali nisu branili vjernike koji su vrijeđani na vjerskome križnom putu. Križni put može biti prihvaćen u medijima i javnosti kao politički spektakl, ali ne i kao javno iskazivanje vjere. Kulturni rat očituje se kao borba oko značenja riječi jer Crkva svoju simboliku namjerava prezentirati i u javnom prostoru, zato što se ne zadovoljava time da joj se da samo pravo na obrede unutar zgrada, dok joj liberalni mediji pokušavaju oduzeti tu simboliku i mobilizirati ju za vlastite političke ciljeve.

Samuel Huntington prije trideset je godina najavio da će budućnost biti obilježena sukobima među kulturama, dok Andreas Reckwitz danas konstatira da se glavni sukobi danas odvijaju unutar kulture Zapada. S jedne je strane kozmopolitska hiperkultura, a s druge kulturni esencijalizam, u kojem je kulturalizacija usmjerena na kolektiv i izgrađena u zajednicama moralnog identiteta; hiperkultura, kako on kaže, daje oblik samorazvoju pojedinaca i otvara prostor različitosti na globalnim tržištima, dok se kulturni esencijalizam shvaća kao fiksno mjesto ili kao medij kolektivnog identiteta zajednica. Te dvije kulture egzistiraju usporedno: u Zagrebu, u kojemu vlast s lakoćom osvaja radikalno lijeva politička opcija, čiji su prioriteti otvaranje biciklističkih staza, organiziranje *pride*a i financiranje grafita, Thompson s lakoćom proda pola milijuna karata za koncert.

Hrvatska atletičarka Blanka Vlašić, svjetska prvakinja u skoku u vis i osvajačica olimpijske medalje u Rio de Janeiru, govorila je 2018. u Međugorju pred nekoliko stotina ljudi. Njezin govor dao nam je uvid u veliku tjeskobu kroz koju je prolazila u svojem sportskom životu, koji je usporedila s boravkom u zatvorenoj kutiji; u svlačionici, gdje se samo uspjeh računa, ozljeda ju je shrvala; bez mogućnosti treniranja izgubila je volju za životom, a problemi sa spavanjem i napadi gušenja bili su njezini suputnici na Olimpijskim igrama 2016., kada je, unatoč objektivno lošem rezultatu, osvojila brončanu

medalju. Odličje je predala svetištu Majke Božje u Mariji Bistrici i tada je rekla da ne bi uspjela da nije vjerovala u Boga. Njezino svjedočenje izazvalo je velik broj javnih uvreda, na koje je reagiralo pedeset i troje vrhunskih hrvatskih sportaša potpisivanjem otvorenog pisma, među kojima i Goran Ivanišević, braneći njezino pravo da javno govori o svojoj vjeri. Mediji su njezin govor naslovili ironično rugajući joj se da je „našla Boga na parkingu”, čime su potaknuli novu lavinu uvreda i ponižavajućih komentara. Mnogi komentatori, s uvredama ili bez njih, istaknuli su da je vjera privatna stvar i da je Blanka Vlašić o tome trebala šutjeti, što je očekivano jer je, kako to kaže Terry Eagleton, postmoderna misao ateistička, pa čak i sumnja u vjeru, i to zbog pogrešne pretpostavke da je svako strastveno uvjerenje u startu dogmatsko. No ima i onih kojima je ta pomisao privlačna, a snimku njezina svjedočanstva u Međugorju 2018. dosad je na *YouTubeu* pogledalo više od 125.000 ljudi.

Digla se medijska halabuka jer B. Vlašić svjedoči o svojem tradicionalnom identitetu koji je nužan sastojak kulturnog esencijalizma. Kulturni je esencijalizam, kako je istaknuo Andreas Reckwitz, okrenut prošlosti; ideal je homogenost zajednice, a razlike među pojedincima apsorbiraju se. Izvrstan primjer sukoba dvaju različitih koncepata kulture jest pokret muškaraca koji svake prve subote u mjesecu mole krunicu na glavnome zagrebačkom trgu. Njihova molitva redovito je popraćena prosvjedima, a zbog nekih incidenata, za zaštitu molitelja angažirana je policija. Teme su njihove molitve, između ostalog, za muškarce „da postanu duhovni autoriteti u obitelji, koji će hrabro svjedočiti i prenositi katoličku vjeru”, za „život u predbračnoj čistoći”, za „čistoću u odijevanju i ponašanju”, za „obnovu katoličkih brakova” i za „prestanak pobačaja”, što su sve konzervativne vrijednosti. Mediji ih pogrdno nazivaju „klečavcima” ili „katoličkim fanaticima”, a suočavaju se s tzv. protuprosvjednicima s bubnjevima i provokativnim transpa-

rentima i porukama, poput „Moja maternica, moja odluka”, „Za siguran pobačaj” i „Oprez, mizoginija”.

Javna molitva jest zauzimanje javnog prostora, pa je teško reći da molitva krunice nije politički čin; s druge strane riječ je o skupu za koji je dobiveno dopuštenje nadležnih organa i ulazi u okvire slobodnog izražavanja mišljenja. Budući da zagrebački gradonačelnik ne podržava klerikalne akcije, redovito se izdaje dopuštenje i za održavanje prosvjeda protiv molitve, u čemu su prepoznatljiva dva kulturna koncepta. Javna molitva krunice, baš kao i križni put, obrazac je iz prošlosti, simbol nečega čvrstog u svijetu *tekuće moderne*, kako naše doba naziva Zygmunt Bauman: vjernici dolaze u formaciji, poput vojne postrojbe, sa zastavom, i raspoređuju se geometrijski na pravilan način. Njihova je molitva strogo formulirana i točno raspoređena. Na taj način uvode strukturu u svoje živote, s očitim pretenzijama da i u svijet uvedu ustaljene obrasce – ali svakako nije riječ o remećenju javnog reda i mira.

Naprotiv, upravo prosvjednici narušavaju red bubnjanjem, skakanjem i mazanjem crvenom bojom i time što hodaju maskirani u crno. Znakovito je da se protest u medijima naziva „protuprosvjedom”; u tom bi slučaju molitva bila početni protest. Međutim, molitelji sebe definiraju kao one koji svoje zahtjeve ne upućuju političkoj zajednici, nego Bogu; oni koji ne vjeruju u Boga odbacuju takvo obraćanje, te ih definiraju kao političke aktiviste, a sebe kao zaštitnike sekularne države. Bog je tako za jedne nadnaravni arbitar, a za druge fantom koji potiskuje političko djelovanje.

Reckwitz oštro razlikuje te dvije sukobljene kulture. Kulturni esencijalizam medij je kolektivnog identiteta, okrenut je prošlosti i najvažnije mu je zajedništvo; ta je zajednica jednoznačna i jedinstvena, a u njoj su apsorbirane sve različitosti među pojedincima, kao u molitvi na trgu. Suprotnost takvoj esencijalističkoj kulturi jest hiperkultura, personificirana u protestantima koji su protiv javne molitve. To više ni-

je visoka kultura obrazovanoga građanstva, ali nije ni masovna; usmjerena je na pojedince koji u njoj vide izvor vlastitog razvoja, kozmopolitska je i globalna te nadilazi svaku nacionalnu kulturu. Kulturni rat vodi se između kozmopolita i tradicionalista, onih koji su za različitost i onih koji su za homogenost. Molitva očito prijeti određenom dijelu populacije koji, zbog percipiranog statusa žrtve, prisvaja pravo na prosvjed jer, kako to kaže Slavoj Žižek, postmoderni subjekt autoritet svojega govora temelji na statusu žrtve okolnosti koje su izvan njegove kontrole.

Godine 2016. u Zagreb je iz Italije stiglo tijelo svetog Leopolda Bogdana Mandića. Sveti Leopold bio je franjevac kapucin iz Padove koji je 1983. proglašen svetim, kao prvi svetac hrvatskoga podrijetla. Njegovo tijelo bilo je izloženo u staklenom lijesu u zagrebačkoj katedrali, a interes vjernika bio je izniman. „Katoličke nekrofilске orgije”, „neraspadnuti hamburger”, „srednjovjekovni duh pušten iz boce” i „jednoruki patuljak” (sv. Leopold Bogdan Mandić bio je tjelesni invalid) – samo su neke od uvreda koje je objavio najčitaniji hrvatski portal *Index.hr*. Dolazak relikvije uživo je prenosio HTV1. Spektakularno izlaganje relikvije pokazalo je da je štovanje svetaca mnogima danas neshvatljivo: „Čemu prekidati redoviti program, neka katolici idu na 4. program”, bio je jedan od prigovora. U komentaru na *Facebooku* stajalo je da su svećenici „duhovni autoriteti” (uz navodnike, dakle lažni su, a ne stvarni) i da ih zbog toga „treba ismijavati”.

Ismijavanje je doista barem jednako učinkovito kao i dobro oblikovana racionalna kritika jer smijeh svrgava idole s prijestolja; ismijavanje autoriteta smatra se izrazom intelektualne i karakterne slobode. No ovdje se ide i dalje, u vrijeđanje koje se u našem javnom diskursu izjednačava sa satirom, te se uzima zdravo za gotovo da kao takvo pridonosi izgradnji društvene zrelosti. Dramatične reakcije prosvjednika na mirnu javnu molitvu, odnosno javnosti i novinara na izlaganje reli-

kvija, otkrivaju da je rezultat dodira različitih koncepata kulture, kako to kaže David Bohm u knjizi *O dijalogu*, frustracija, različite kontradiktorne pretpostavke i uzajamna ljutnja, što onemogućuje svaki konsenzus. Mircea Eliade daje nam ključ za razumijevanje tog fenomena kad kaže da moderni nereligiozni čovjek sebe smatra isključivo subjektom i agentom povijesti i da mu je nužno da desakralizira i sebe i svijet zato što smatra da je sveto glavna prepreka njegovoj slobodi.

Prošle je godine Vrhovni sud Republike Hrvatske donio dvije različite presude zbog sličnih uvreda portala *Index.hr* na račun katolika. U prvom slučaju, 2016., kada je tijelo svetog Leopolda Bogdana Mandića bilo izloženo u Zagrebu, *Index.hr* piše kako je „trg bio pun ljudi koji su pjesmom i emisijama slavili dolazak putujućeg leša patuljastog jednorukog sveca”. U drugom slučaju, 2020., *Index.hr* je pisao o križnom putu na otoku Hvaru koji su vlasti dopustile unatoč tada važećoj zabrani okupljanja zbog epidemije bolesti COVID-19, a suđenje se temeljilo na ovom citatu: „Par stotina neukih otočana nanaša neki kurac jer vjeruju da je židovski zombi koji je sam svoj otac prije dvije tisuće godina umro.“ Obje optužbe čine se podjednako oštre, no Vrhovni je sud za drugu *Index.hr* oslobodio, da bi za prvu ukinuo oslobađajuću drugostupanjsku presudu i vratio je na ponovno suđenje. Neodlučnost suda pokazuje da je u tijeku kulturni rat – društvo je podijeljeno oko svojih vrijednosti, a teško je postići konsenzus o tome što je sloboda govora i kada se krši: je li kulturni esencijalizam opasan za demokratizaciju društva ili je hiperkultura nepravedno okrutna prema tradicionalnomu moralu?

Giorgio Agamben uveo je pojam *golog života* kao jedinog vlasništva onoga tko je lišen svega, poput izbjeglice ili zatočenika koncentracijskog logora, čiji je „život nedostojan življenja”, a naziva se *homo sacer*. *Homo sacer* predstavlja određeni politički koncept koji, Agambenovim riječima, razdvaja *zoē* i *bios*, pri čemu hoće reći da postoji život bez političkih prava, a pri-

tom eksplicitno spominje eutanaziju zato što ona izolira nešto poput golog života koji se može ubiti. Biopolitički sukob nalazimo u borbi oko definicije ljudskog bića, koje, po katoličkome moralu, uključuje nerođeno biće, dok mu zakon priznaje legalno postojanje tek nakon rođenja, pri čemu nastaje siva zona: nerođeno izvan zakonskog roka mogućeg pobačaja još uvijek može biti usmrćeno, i to u istom dobu trudnoće kad može biti i prerano rođeno. U veljači 2019. godine najčitaniji hrvatski list, tabloid *24sata.hr*, na naslovnici je objavio dvije fotografije, studentskoga kapelana u Zagrebu don Damira Stojića i umirovljenoga biskupa Jurja Jezerinca. Iznad njihovih glava širio se golemi naslov *Glup i gluplji*, što je referenca na popularnu komediju iz 1994. u kojoj su glumili Jim Carry i Jeff Daniels. Novine su izvještavale o svećenikovo homiliji o pornografiji i biskupovoj propovijedi. Don Stojić, između ostalog, rekao je: „Znam jednu ženu koja je kao djevojčica zatekla oca kako gleda pornografiju, od šoka je na licu mjesta izgubila mjesečnicu i više je nije dobila.“

Po istom izvoru, biskup je u svojoj propovijedi izjavio: „Danas se djeca ubijaju svaki dan u bolnicama, promičući pravo žene na izbor kao da dijete nema pravo na život. A znate li što se pravi od mesa te djece? Ako niste znali, najskuplji parfemi.“ Obje su izjave dobro poznato retoričko sredstvo: one su egzempli, slučajevi iz stvarnog života, ponekad pretjerani, ponekad izmišljeni, stilsko sredstvo stoljećima umetano u propovijedi kako bi impresioniralo slušatelje. Don Damir Stojić iznio je šokantan slučaj, ali ga je ispriповijedao na nespretnan način; no to ne znači da pobačaj nije ubojstvo, a još manje da ovisnost o pornografiji mnogima nije problem. Biskup je rekao nešto još šokantnije, ali nije bio posve u krivu. Pogrešno je odabrao riječi i zaveden je lažnim vijestima: *Washington Times* izvijestio je 2009. da se kalifornijska kozmetička tvrtka Neocutis koristi stanicama nerođenih beba u svojim proizvodima. Dokazano je da je to netočno, no sam Neocutis na svojoj mrežnoj strani-

ci priznaje korištenje kulture ljudskih stanica koje se uzgajaju za proteine, a potječu iz tijela fetusa pobačenog u Sveučilišnoj bolnici u Lausannei u Švicarskoj, te su donirane znanosti i industriji.

Internetska stranica *Snopes* za provjeru činjenica potvrdila je barem još jedan sličan slučaj. Godine 1972. stanice bubrega pobačenog djeteta odnesene su u SAD, gdje je razvijen HEK293 (HEK je akronim za humani embrionalni bubreg), patentirana kultura ljudskih stanica koja se upotrebljava za medicinske i kozmetičke proizvode. U isto vrijeme, u veljači 2019., portal *24sata.hr* izvještava o ženi koja se maže menstrualnom krvlju po glavi jer joj to daje „osjećaj moći i ljepote“, a hrvatski mediji prenose tekst o Kineskinji kojoj je zdravlje bitno narušeno nakon 17 pobačaja u šest godina te invektivi na ljude koji se javno mole u tekstu pod naslovom „Gluposti u ime Oca i Sina“. Optuživati vjernike za glupost, to jest besmislice, zanimljivo je iz aspekta opažaja Terryja Eagletona, koji je napisao da je za ateiste smisao života zanimljivo blizak besmislu. Borba za značenje srž je kulturnoga rata, u kojem suprotstavljene kulture žude odrediti što je smisleno, a što ne, unutar prevladavajućega koncepta pragmatično-pozitivističkoga stava, za koji Arnold Gehlen u *Duši u tehničkom dobu* kaže da je posljedica industrijskog sustava koji je odlučno proširio svoj doseg izvan okvira unutar kojih je izvorno razvijen te je prodro ne samo u, kako on kaže, političko carstvo, nego i u carstvo međuljudskih odnosa.

Hiperkultura vjeru više ne smatra svrhovitom, a njezini kritičari tvrde da je Crkva odvojena od države, stoga ju ne bi smjeli financirati porezni obveznici, te da se religija ne bi trebala miješati u politiku. Njihov je stav da vjernici trebaju znati svoje mjesto, s time da je ono u crkvi, a ne u javnoj sferi. No u slučaju *glupog i glupljeg* propovijedalo se na zatvorenim sastancima ili na misama, a ne javno, pa su opet napadnuti svećenik i biskup. Situacija je pomalo kontradiktorna s obzirom

na to da tabloid *24sata.hr* za Uskrs i Božić svojim čitateljima redovito daruje male darove, poput pobožnih predmeta i molitvenika. Tabloid *24sata.hr* svojedobno je kupcima ponudio knjižicu s „najljepšim molitvama naših svetaca” za „Uskrs ispunjen blagoslovom”, iz čega vidimo da se i hiperkultura i esencijalistička kultura bore za istu publiku. Budući da pripadnici obiju kultura imaju identična tijela, borba se vodi za „goli život”; žuđen je *homo sacer*, koji nije građanin, nego pučko živo biće između privatnog života i političke egzistencije, uključeno u biološki život, ali isključeno iz vladavine prava.

Vječna hrvatska polemika oko pobačaja povezana je s prizivom savjesti. Kozmopolitska je kultura pacifistička i ohrabruje priziv savjesti na nošenje oružja, ali je sklona uskratiti ga liječnicima koji odbijaju izvršiti pobačaj. Hrvatski zastupnik u Europskome parlamentu Predrag Fred Matić, vrlo istaknuti prosvjednik protiv molitvi na glavnome trgu hrvatske metropole, koji je bio izvjestitelj Odbora Europskoga parlamenta za prava žena i ravnopravnost spolova, predstavio je Izvješće o spolnom i reproduktivnom zdravlju koje je Sabor i izglasao. Na više mjesta u Izvješću govorilo se o prigovoru savjesti liječnika koji nisu željeli izvršiti pobačaj: u stavku 36. priznaje se da se iz osobnih razloga pojedini liječnici mogu pozvati na prigovor savjesti, ali odmah se potom naglašava da prigovor savjesti pojedinca ne smije zadirati u pravo pacijenta na potpuni pristup zdravstvenoj zaštiti i *uslugama* – dakle pravo pacijenta jest iznad prava liječnika, a svrha svega jest *pružanje usluga*. U točki 37. Izvješće ide još dalje spominjući „tzv. klauzulu o prigovoru savjesti” – prigovor dakle zapravo ne postoji, postoji samo usluga. U paragrafu 38. čak je i savjest pod navodnicima, što znači da nismo sigurni postoji li uopće. Ustavni je sud u Hrvatskoj 2020. godine ukinuo neke zakonske članke kako bi omogućio istospolnim partnerima da posvajaju djecu jer je želio „svim osobama pod jednakim uvjetima omogućiti sudjelovanje u javnoj usluzi udomljavanja” – opet riječ *usluga*.

I prostor maternice proglašava se javnim i na njemu se vodi kulturni rat. Veliki sukobi u Hrvatskoj vodili su se 2022. oko slučaja Mirele Čavajde, kada su liječnici otkrili da njezino nerođeno dijete ima deformacije nespojive sa životom, ali je bilo prekasno za pobačaj; liječnici su zaključili da bi prekid trudnoće bio feticid, što se u Hrvatskoj ne radi, zbog čega je gospođa Čavajda abortus/feticid obavila u susjednoj Sloveniji. Njezin je slučaj izazvao veliku pozornost jer je doveo u pitanje definiciju života, prava na život i prava žena, a Grad Zagreb dodijelio joj je Nagradu za građanski angažman. Iz katoličke perspektive jasno je da je nerođeno dijete punopravno biće, no zabuna je nastala nakon što su liječnici proglasili da je nerođeno dijete gospođe Čavajde prestaro za legalni pobačaj i da je prekid njegova života ubojstvo (feticid). To dijete/fetus nije bilo ni čovjek ni građanin, nije imalo ni OIB ni nacionalnost i nije moglo imati ništa osim *golog života*. Da se prikrije ta činjenica, hrvatski mediji uporno su govorili o pobačaju, izbjegavajući termin feticid, iako je slovenski stručnjak dr. Adolf Lukanović izvijestio hrvatske medije da bi hrvatske liječnike „rado naučili vještini” feticida. Hrvatska ustavna stručnjakinja, profesorica prava Ana Horvat Vuković, reagirala je i termin feticid nazvala „dimnom bombom u terminološkom smislu“, a saborska zastupnica stranke Možemo Sandra Benčić rekla je u Saboru da abortus nije ubojstvo jer fetus nije osoba, a nije osoba jer nema ime, prezime, adresu i JMBG; tomu je proturječila sama gospođa Čavajda, koja je svoje nerođeno dijete u javnim istupima nazivala Grga. Povjerenstvo za dodjelu javnih priznanja Gradske skupštine predložilo je da se nagrada za Zagrepčanku godine dodijeli Mireli Čavajdi uz obrazloženje: „U teškom trenutku saznanja o terminalnoj dijagnozi djeteta koje nosi, umjesto podrške, bila je podvrgnuta torturi, nečovječnom i ponižavajućem postupanju, uz neadekvatan pristup informacijama o svojim pravima i različitim mogućnostima pobačaja.“ Kontradiktornost sadrži i to obrazloženje jer

istovremeno govori i o „djetetu“ i o „abortusu“, ali je željno ništenja života, pa to ne vidi. René Girard ironično takvu poziciju imenuje *osloboditeljima čovječanstva* – oni, njegovim riječima, osuđuju kršćansku brigu za žrtve kao licemjernu, a istovremeno radikalizacijom suvremene viktimologije proizvode sve vrste poganskih praksi: abortus, eutanaziju, seksualnu nediferencijaciju, rimske cirkuske igre u izobilju.

Zaključno možemo dosta toga pripisati dugoj povijesti socijalističkog sustava koji je suzbijao mogućnost javnog ispovijedanja vjere. To se nasljeđe u 21. stoljeću poklopilo sa suvremenom hiperkulturom koja zagovara afirmaciju pojedinca. Mediji uglavnom naginju hiperkulturi i imaju negativan stav prema esencijalističkoj kulturi, kojoj pripadaju vjerski izričaji. Taj temeljni društveni sukob očituje se kao borba za prevlast nad značenjima, a glavna bitka vodi se oko biopolitičkih koncepata, posebice oko „golog života“ nerodenog/fetusa, što znači da se tjelesnost očituje kao medijski spektakl. U tom se spektaklu često ismijavaju vjernici i vjerski službenici, što znači da ih eksponenti hiperkulture smatraju akterima koji ugrožavaju građanske slobode. Resemantizacija je stoga stalna i brojni su primjeri javnih rasprava i polemika o značenju kritičkih pojmova; društveni rascjep ide duž granice između hiperkulture, koja je kozmopolitska i anacionalna, i tradicionalne kulture, koja preferira kolektivni identitet.